

RIKSADVOKATEN

Samferdselsdepartementet

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

22/2089-

22/2028 - 15 / TAA020

19.12.2022

Høring - forslag til endring i forskrift om forenklet forelegg i vegtrafikksaker – oppjustering av bøtesatser - svar fra riksadvokaten

Innledning

Det vises til Samferdselsdepartementets forslag til endring i forskrift om forenklet forelegg i vegtrafikksaker om å oppjustere bøtesatsene med 30 % med høringsfrist 20. desember 2022, samt endringer knyttet til bestemmelsen om subsidiær fengselsstraff.

Det er opplyst at endringsforslaget om bøtesatsene er begrunnet i et ønske om å opprettholde bøtenes pønale effekt. Bøtesatsene ble sist oppjustert 1. mars 2022.

Slik høringen er opplyst nå, kan riksadvokaten ikke slutte seg til forslaget om å øke bøtesatsene for forenklete forelegg. Etter riksadvokatens syn er det grunn til å stille spørsmål ved den begrunnelsen som forslaget støtter seg på. En savner videre en nærmere vurdering av de prinsipielle og rettssikkerhetsmessige motforestillinger som kan rettes mot en slik markant økning av standardiserte bøtesatser, se nedenfor. Det vises også til høringsuttalelsen fra Utrykningspolitiet som er av den klare oppfatning at oppjustering av bøtesatsene ikke bør finne sted før virkning av forrige økning er klarlagt.

Riksadvokaten støtter forslaget om å endre forskriftens § 3 slik at prinsippet for omregning av subsidiær fengselsstraff fremgår der, jf. HR-2022-981 og andre alternativ i høringsnotatet.

Høringsforslaget er sendt til alle statsadvokatembetene. Nordland statsadvokatembeter har sendt inn eget høringssvar.

Merknader til forslaget om økte bøtesatser

Etter riksadvokatens syn er det utvilsomt viktig å forebygge og straffeforfølge alvorlige trafikkløvbrydd og risikoatferd i trafikken. I høringsnotatet fremgår det at høyere bøtesatser generelt antas å ville ha en forebyggende effekt som vil bidra til økt trafikksikkerhet på norske veier. Etter riksadvokatens syn kan det imidlertid spørres om det er grunnlag for å forvente at høyere bøtesatser vil være egnet til å styrke straffens preventive effekt når dagens bøtesatser

allerede er såpass høye, og senest ble justert i mars 2022. En kan ikke se at antakelsen om at en økning av bøtesatsene vil kunne ha en slik effekt er nærmere begrunnet.

Hensyn bak ordningen og mistenktes økonomiske evne

Etter riksadvokatens syn er det grunn til å spørre om forslaget i tilstrekkelig grad ivaretar de hensyn som ligger bak ordningene med forenklet forelegg, herunder hensynet til mistenktes økonomiske evne.

Ordningen med forenklet forelegg er begrunnet i behovet for å kunne gjøre opp mindre alvorlige, kurante masseovertredelser på en enkel måte. Dette innebærer en enda enklere saksbehandling enn ved ordinært forelegg, jf. for eksempel NOU 2003:15 *Fra bot til bedring* pkt. 5.5.7. Ordningen med forenklet forelegg sikrer et effektivt strafferettssystem for masseovertredelser. Utgangspunktet ved masseovertredelser er at boten bør utmåles skjematisk når det dreier seg om mindre alvorlige lovovertridelser. Høyesterett har nylig kommentert bruk av standard bøtesatser – riktignok utenfor området for forenklete forelegg, men hensynene bak reglene om standardsatser har overføringsverdi, jf. HR-2022-981-A (61):

Bøtedirektivet har sin primære funksjon ved masselovbrot. Bruk av standardsatser sikrer lik handsaming av like tilfelle. Ei standardisering gjer rett nok at prinsippet i straffelova § 53 andre ledd om økonomisk evne får mindre vekt, men det er god grunn til å standardisere bøtesatsane ut frå effektivitets- og rimelegheitsomsyn ved masselovbrot.

Selv om ordningen er basert på vedtakelse, går det nok en grense for når det kan sees bort fra mistenktes økonomiske evne i strid med straffeloven § 53 andre ledd, til fordel for standardiserte satser, jf. HR-2022-1245-A (30). Standardsatsene skal brukes ved illeggelse av forenklete forelegg både mot studenter, minstepensjonister, ordinære lønnsinntakere og de med høy inntekt i samfunnet. En må derfor unngå at standardsatser settes urimelig høyt for personer med lavere inntekt.

Forholdsmessighet og forsvarlig strafferettspleie

Riksadvokaten savner videre en bredere drøftelse av det strafferettslige forholdsmessighetsprinsippet og hensynet til en forsvarlig strafferettspleie. Det er et grunnleggende strafferettslig prinsipp at straffen skal være rimelig og stå i forhold til handlingens straffverdighet, det såkalte forholdsmessighetsprinsippet, jf. eksempelvis HR-2022-2225-A (17) og HR-2022-731-A (43). Bryter man med dette prinsippet bør det foreligge en god begrunnelse for at et (uvanlig) høyt bøte- og straffenivå er nødvendig av prevensjonshensyn.

Forenklete forelegg ilegges av polititjenestepersoner, og ikke av påtalemyndigheten eller retten. Det er nå foreslått at polititjenestepersoner kan illegge forenklete forelegg helt opp til 26 250 kr ved fellesbot. For mange vil dette utgjøre en meget betydelig del av en månedslønn.

I 2021 ved median brutto månedslønn 45 830 kr ifølge SSB.¹ Det må antas at det går en grense et sted for hvor store bøter som kan ilegges på stedet av polititjenesteperson uten at man går på akkord med prinsipper for en forsvarlig og rettferdig strafferettspleie.

Færre vedtakelser kan gi økte prosessomkostninger

Riksadvokaten kan heller ikke se at mulige prosessøkonomiske kostnader ved å heve bøtesatsene i tilstrekkelig grad er vurdert.

Ordningen med forenklet forelegg er basert på at den mistenkte samtykker i straffen og vedtar på stedet uten særlig tid til overveielser eller anledning til å konsultere juridisk bistand. Dersom mistenkte ikke vedtar det forenklete forelegget, vil det normalt opprettes ordinær straffesak hvor påtalemyndigheten kan utferdige ordinært forelegg. Et slikt forelegg kan mistenkte få prøvd i retten dersom mistenkte ikke godtar det, jf. straffeprosessloven kap. 20 og § 268 og påtaleinstruksen § 20-8. Dersom satsene for forenklete forelegg settes slik at bøtenes oppfattes urimelig høye av borgerne, vil andelen som vedtar forenklete forelegg trolig synke, og dermed vil dette kunne føre til langt mer kostnadskrevennde prosesser i strafferettssystemet.

Hyppige endringer av bøtesatser vil for øvrig medføre et ikke ubetydelig arbeid i politiet og påtalemyndigheten, herunder arbeid med å sørge for implementering og tilpassing til nasjonale rundskriv og retningslinjer samt lokale bøtedirektiver. Dette hensynet er imidlertid underordnet sammenlignet med de mer tungtveiende og prinsipielle innvendingene nevnt over.

Andre virkemidler?

Endelig savner riksadvokaten en vurdering av alternative virkemidler. Utrykningspolitiet som til daglig møter vanlige sjåfører og risikovillige sjåfører skriver i sin høringsuttalelse til forslaget:

Bøtesatsen i dag ligger allerede så høyt at det er naturlig å anta at nivået har en ønsket preventiv effekt for folk flest. Det er derfor ønskelig at det kartlegges nærmere om en økning tilsvarende 30% vil ha noen ytterligere effekt på den risikovillige fører, eller om det kan tenkes at andre virkemidler (som økte prikker, økt tapstid, økt kontrollvirksomhet etc.) kan ha en mer tydelig effekt.

Å øke sjåførenes kunnskap om eksisterende bøtenivå, bør også vurderes som et alternativt virkemiddel til økte bøtesatser, jf. Utrykningspolitiets høringsuttalelse om manglende kjennskap til bøtenivået blant de kontrollerte.

Merknader til fastsettelse av subsidiær fengselsstraff

Etter riksadvokatens syn bør forskriftens § 3 endres slik at prinsippet for omregning til subsidiær fengselsstraff fastsettes der, i tråd med Høyesteretts avgjørelse i HR-2022-981, jf. forslag nummer 2 i høringsnotatet. Den subsidiære fengselsstraffen fastsettes til 1 dag fengsel for hver påbegynt 1000 kr.

¹ <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/lonn-og-arbeidskraftkostnader/artikler/hva-er-vanlig-lonn-i-norge>

Riksadvokatens rundskriv

Riksadvokaten vil vurdere endringer i rundskriv nr. 2/2021 ved eventuelle lov- og forskriftsendringer. Det legges for øvrig generelt til grunn at påtalemyndigheten er kjent med høyesterettspraksis og følger opp nyere praksis derifra.

Torunn Salomonsen Holmberg
ass. riksadvokat

Tone Aase
statsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur